Spontane gevallen

Dames en Heren,

Lezingen op parapsychologisch gebied lijden en leden nogal eens aan het euvel, dat de spreker de stof voor zijn voordracht niet put uit recent verzameld materiaal, dat onmiddellijk voor onderzoek toegankelijk is, doch uit historische gegevens, die aanvaard moeten worden, zoals ze zijn neergeschreven. Een ander bezwaar van parapsychologische verhandelingen bestaat nogal eens in het uiteenzetten van verstrekkende theorien, voor de fundering waarvan nauwelijks of geen feiten kunnen worden aangevoerd. De verklaring van deze gang van zaken ligt hierin, dat er naar verhouding weinig onderzoek op parapsychologisch gebied wordt gedaan, waardoor er uiteraard weinig nieuws te vertellen valt. De Parapsychologische Studiekring streeft er naar beide euvels zoveel mogelijk te ontgaan. Het is door het geringe aantal actieve beoefenaars van onze wetenschap niet mogelijk aan de lopende band afgesloten onderzoekingen te bespreken. Wat we wel kunnen en bij deze en de vorige lezing ook doen, is U een kijkje te gunnen in de keuken waar potjes te vuur staan en het deksel even op te lichten zodat U weet wat er kookt.
Zo komt ditmaal het onderwerp "spontane gevallen" ter sprake. Het is allerminst de bedoeling om te trachten dit grote gebied breedvoerig met U te bespreken. Daar zou een serie lezingen voor nodig zijn. Een paar aspecten zullen worden belicht en een aantal voorbeelden zullen worden gegeven.
Spontane paranormale gevallen zijn gebeurtenissen, die ogenschijnlijk een parapsychologische verklaring vragen, doch niet experimenteel zijn uitgelokt. Het zijn gebeurtenissen, die tussen de duizend en één belevenissen van alle dag en de ongetelde dromen van de nacht door een bijzondere kwaliteit opvallen. Een kwaliteit, die hen vaak met bijz. scherpte in het geheugen doet blijven hangen. Deze kwaliteit is het verkrijgen van kennis of het optreden van effecten waarvoor geen of slechts zeer gewrongen een normale verklaring kan worden gevonden. Het optreden van de bedoelde gevallen kan, doch behoeft geenszins verband te houden met voor de betrokkenen emotionele omstandigheden. Ze zijn soms van een uitermate grillig karakter, zodat rubricering nauwelijks mogelijk is, men kan ze alleen beschrijven en vastleggen. Het ontstaan van dem parapsychologie hangt nauw samen et deze onverklaarbaarheden. Ook al geven we toe, dat de fenomenen van de séancekamer rondom begaafde mediums de voornaamste stoot gaven tot systematisch onderzoek. Daar immers scheen zich met recht een wereld van gene zijde te manifesteren. Daar werd ogenschijnlijk een tip van de sluier van de dood opgelicht. Spontane gevallen daarentegen hebben vaak betrekking op het leven van alle dag en op trivialiteiten. Er is echter een klasse onder die een overgang vormt naar bepaalde mediamieke verschijnselen, namelijk de verschijningen. Hetzij deze eenmalig zijn, zoals bij de crisistelepathie, hetzij zich herhalend, zoals bij de spookverschijnselen. In ieder geval heeft men van de aanvang af het nut van registratie van spontane gevallen ingezien. Het eerste grote onderzoek van de S.P.R. in Londen in de tachtiger jaren van de vorige eeuw, was een enquéte naar het voorkomen van verschijningen en is onder de titkel "Phantasms of the Living", dus als tegenstelling tot "Phantasms of the Dead" een 75 jaar geleden verschenen. Ook daarna is men steeds spontane gevallen blijven verzamelen.

Tal van mensen, die iets van deze aard meemaken, gaven en geven er een verslag van aan parapsychologen. In alle parapsychologische tijdschriften zijn de jaren door verhalen, die goed verifieerbaar bleken gepubliceerd, zodat er geleidelijk aan een bijna onoverzienbare massa van is beschreven. Op deze wijze is men echter aangewezen op op onregelmatige tijden binnenkomende meldingen. In het algemeen komt het zo ook niet tot een zekere eenheid, eenvormigheid in de bewerking. Daarom heeft men van tijd tot tijd enquêtes gehouden met een bepaalde vraagstelling. Nevens de opzet gevallen als zodanig te willen verzamelen, zat daarbij dus de gedachte voor, antwoord te willen krijgen op een zo scherp mogelijk gestelde vraag. Met deze vorm van het spontane gevallen onderzoek zullen wij ons vanavond bezig houden.

Het is merkwaardig dat men reeds vroeg heeft ingezien, dat het bijzonder moeilijk is door het bestuderen van spontane gevallen strikte bewijzen te leveren voor het bestaan van paranormale verschijnselen. Ogenschijnlijk zouden het vastleggen van enkele goed geconstateerde gevallen, bijvoorbeeld van helderziendheid met veel kloppende details reeds voldoende zijn om het voorkomen van het verschijnsel te aanvaarden. In werkelijkheid stuit men op grote bezwaren.,Allereerst moet men alle mogelijke moeite doen om fictie buiten te sluiten. Ten tweede is het voor ieder geval weer moeilijk de gang van zaken volkomen betrouwbaar vast te leggen. De reconstructie van een gebeurtenis,van een situatie is ten alle tijde een hachelijke zaak. Onnauwkeurigheden en onvolkomenheden in de waarneming, in de beoordeling in de herinnering van de berichtgever en zijn getuigen zijn hier de oorzaak van. Zelden krijgt men een geval te beoordelen, dat net gebeurd is, om zo te zeggen heet van de naald. Maar een absoluut bezwaar kan dit toch niet zijn. Onze gehele strafrechtsplegigng berust op criminologisch onderzoek, dat met gelijke moeilijkheden kampt. En de hele geschiedeniswetenschap berust op zo verantwoord mogelijke reconstructie en interpretatie van voorbije tijdperken en gebeurtenissen. Men kan dus de waarheid in vele gevallen wel zo dicht benaderen, dat een zinnig oordeel mogelijk is

Ten) derde/ Staat de gang van zaken dus vast of zo goed als vast, dan rijst de vraag of het gebeurde op andere dan paranormale wijze verklaard kan worden. Dit is nogal eens het geval.
Ten vierde is het zelden uit te maken, hoe groot de kans is, dat het toeval bij de gebeurtenissen een rol speelt. Trouwens hoe complexer de gang van zaken, hoe moeilijker het toepassen van statistische bewerkingen.

Al deze bedenkingen in het oog houdend moet men bijvoorbeeld de volgende vragen overwegen bij een melding van een voorspellend visioen.

a. Komt het verhaal uit de eerste hand?
b. Was het opgeschreven of verteld voordat de corresponderende gebeurtenis plaatsvond?
c. Heeft de berichtgever betrouwbare getuigen?
d. Is de berichtgever zelf een betrouwbaar persoon?

Bij deze laatste twee vragen moet men vooral oppassen de betrouwbaarheid niet te ontlenen aan de positie van de berichtgever. Er is geen enkele zekerheid, dat een rechter een betrouwbaarder relaas zal geven van een gebeurtenis, dan een kolenwerker. Er zijn enorme flaters geslagen, doordat men geen rekening heeft gehouden met de suggestie, die uitgaat van iemands ambt. Men moet dus een indruk trachten te krijgen van de persoon van de berichtgever zelf, van diens omstandigheden en diens emotionele achtergrond. Dat wil in meer psychologische termen zeggen, dat men rekening moet houden met het "Halo"effect, waardoor een oordeel beinvloed wordt door irrelevante factoren.

e. Een belangrijke vraag is daarom ook: Was de berichtgever ten tijde van het visioen in zijn normale doen, of was hij ziek of in een staat van angst en opwinding.
f. Kunnen belangrijke onderdelen van het verhaal er later, bijv. door herinneringsvervalsingen, in zijn gelegd of uit weggelaten?
g. Kan de gebeurtenis door het visioen zijn uitgelokt?

Dit zijn er enkele; er zijn meer vragen denkbaar. Is men overtuigd, dat het medegedeelde beleefd is, zoals het wordt gegeven, dan rijst bijv. de vraag of men hier met een hallucinatie heeft te maken, die in een bepaald kader van de tijd past. Een visioen van een aanslag door de O.A.S. zal in deze tijd weinig overtuigingskracht opleveren voor een paranormaal verschijnsel.

Ik wil hier verder nog op een factor wijzen, die het moeilijk maakt om
/of uit te maken, ~~dat~~/een ogenschijnlijk paranormale gebeurtenis, een waarneming bijvoorbeeld op een toevalscoincidentie berust. Indien namelijk A op de 13e van de 11e maand van 1961 om 13 uur de indruk krijgt, dat zijn broer B te Amsterdam wordt overreden, zou men na kunnen gaan hoe groot de kans is, dat men in Amsterdam op dat tijdstip het slachtoffer van een aanrijding wordt. Dat is door allerlei factoren, zoals hoeveel mensen er dan gemiddeld op straat zijn en hoeveel voertuigen langs de weg nog wel te bepalen, als men het officiële ongevalscijfer zou weten. Maar wat men niet weet, is hoe vaak de gemiddelde Amsterdammer zich het ongeval van een familie lid voorstelt. Dat dit laatste echter een factor van betekenis zou kunnen zijn, bleek bij de grote enquête van de Engelsche S.P.R. in 1891, genaamd "The Census of Hallucinations". Aan 17000 zo willekeurig mogelijk gekozen personen in Groot-Brittannië werd toen de volgende vraag gesteld.

"Hebt U ooit, menende volledig wakker te zijn, de levendige indruk gehad, een levend wezen of een onbezield voorwerp te zien of daardoor te worden aangeraakt, dan wel een stem te horen, terwijl deze indruk voor zover U kon nagaan, niet was toe te schrijven aan enige uitwendige natuurkundige oorzaak?".

U hoort, er werd heel voorzichtig gevraagd :

"Hebt U wel eens een hallucinatie gehad?".

De geenquêteerde behoefde slechts met ja of neen te antwoorden.
Tot ieders verbazing antwoordde bijna 10% met ja. De 1684 ja-knikkers zijn toen verder aan de tand gevoeld. Ik noem dit percentage slechts om er op te wijzen, dat 10% van de mensen in Engeland op dat ogenblik bereid was om toe te geven (gezien dit proefmonster) wel eens een hallucinatie te hebben. De S.P.R. mensen hebben toen nagegaan hoeveel van die belevingen bijvoorbeeld telepatisch konden worden verklaard. Ze zijn daar zeer onvoldoende uitgekomen. Ik zal de uitgebreide verwerking van dit reusachtige werkstuk hier niet voor U bespreken. Ik vestig er alleen de aandacht op, dat we van één variabele, die we voor onze kansberekening zouden willen correleren, niets met zekerheid weten. We weten niet hoe vaak iemand een voorstelling krijgt van een ongeval, die zo levendig wordt, dat die waarnemingskwaliteit verkrijgt.
Dit is een van de redenen geweest, dat het spontane gevallen onderzoek tussen de twee wereldoorlogen enigzins in discrediet geraakte bij vele parapsychologen. Voor een existentiebewijs, een bewijs voor het bestaan der paranormale verschijnselen nam men toen immers het experiment te baat, waarbij de gang van zaken tevoren vastligt, het resultaat exact kan worden vastgelegd en de wisselvalligheden van het spontane gevallen onderzoek geen rol kan spelen. De minachting voor de spontane gevallen ten opzichte van het evidentiebewijs kan zelfs zo ver gaan, dat Louisa Rhine het uitge-

breide materiaal van Durham kon publiceren, zonder zorg te hebben gedragen voor een nauwkeurige verificatie...omdat dit er toch niet toe zou doen. Het wordt dan tijd om stelling te kiezen tegen een, gezien het geval Rhine, tot op de huidige dag doorwerkend vergaand negatief standpunt.
Tyrrell heeft bijv. opgemerkt, dat het aantal gevallen van crisis telepathie in verband met het sterven van geliefden in de Census of Hallucinations dermate groot is, dat dit moeilijk als toeval kan worden verklaard, aangezien men kan berekenen, dat het voorkomen van dergelijke hallucinaties onder het Engelse volk, dan een vrij alledaagse gebeurtenis moet zijn. Dit nu is zeer onwaarschijnlijk, gezien de belevingskwaliteit van deze voorvallen, die een overweldigende indruk maken. Volgens de berekening van Tyrrell zou ieder Engelsman minstens twee maal in zijn leven iets dergelijks moeten meemaken, indien de Census slechts gevallen had gegeven, die op toeval berusten. Iedereen kan in zijn onmiddellijke kennissenkring nagaan, dat dit op geen stukken en stukken na het geval is.
Ook wijst Tyrrell op het frekwente voorkomen van collectieve crisis-telepatische verschijnselen. Verschillende personen hebben dan deel aan een ervaring. Dit maakt het toeval als verklaring voor dergelijke verschijnselen al heel onwaarschijnlijk.
Maar niet ieder spontaan gebeuren is zo gemakkelijk tegen een achtergrond van cijfers te zetten als de overlijdens kans van een gemiddelde persoon op een bepaalde tijd in een bepaald land.
Natuurlijk kan men aan eisen van exactheid tegemoet komen, door een nauwkeurige procedure te volgen in het vastleggen van spontane gevallen die men om een of andere reden verwachten kan. Bijv. van iemand, die dergelijke belevenissen vaak heeft. Dit is de methode van de
"Erwartende Beobachtung"
van Hans Driesch, waarvan Mr.Alpherts in de laatste "Spiegel" zo'n mooi voorbeeld heeft gerecenseerd.
Doch ook daar blijven moeilijkheden. Hoe bijvoorbeeld iets te waarderen, dat niet exact, doch symbolisch vooruit wordt gezien?

Alles bijeen zijn enquêtes voor het verzamelen van spontane gevallen dan ook opgezet met andere doeleinden dan voor het bewijzen van het paranormale.
Men kan bijv. het inhoudelijke bestuderen, zoals Aniella Jaffé deed in haar "Geistererscheinungen und Vorzeichen". Ongeacht de exactheid van het geval kan men bijv. de gebruikte symboliek nagaan en aantonen, dat wit de dood symboliseert of een droom omtrent het wegreizen van een geliefde diens dood. Als volgelinge van Jung heeft Jaffé vele archetypische momenten in haar materiaal weten aan te wijzen. Men beleeft iets, maar in een vorm, die door deervaringen van de mensheid zijn vastgelegd. Het is een fascinerend boek, zeer de moeite waard om te lezen, al ontkomt Jaffé naar goed psycho-analytische gewoonte niet aan de fout van allerlei in haar materiaal hineinzuinterpretieren.
Ik geef haar boek ook slechts als voorbeeld voor een wijze van verwerken van een enquête. Dit onderzoek valt na de tweede wereldoorlog in Zwitserland. Maar ook onder de rasechte parapsychologen ontstaat na 1945 weer meer belangstelling voor de spontane gevallen.

Deze nieuwe belangstelling spruit voort uit een zekere vermoeidheid ten opzichte van het vooral door Rhine geintroduceerde type van statistisch onderzoek. Verder uit een verplaatsing van belangstelling voorde verschijnselen zelf naar de persoonlijkheden van hen die deze belevingen hebben. Wanneer hierover meer klaarheid zou komen, zou dit voor iedere experimentele opzet van belang zijn. We zijn in de parapsychologie namelijk niet verwend met goede proefpersonen!

Het is zoals Price het op de in 1955 te Cambridge bijeengeroepen conferentie over dit onderwerp formuleerde :

> "Het eerste doel van ieder wetenschappelijk onderzoek is eenvoudig om te begrijpen hoe de natuur werkt. Indien dan XXX ons eerste doel is om te begrijpen wat er spontaan geschiedt, hebben we de grootst mogelijke verzameling van betrouwbaar, gedocumenteerd materiaal nodig".

Op deze conferentie, werd ook opgemerkt, dat bepaalde gevallen van spontane gebeurtenissen blijkbaar speciaal in de Victoriaanse tijd voorkwamen, daar men er in deze eeuw niet veel meer van had gehoord. Anderen merkten daartegen op, dat men er wellicht niets meer van hoorde omdat de eventuele berichtgevers geen adres wisten waar men aandacht zou hebben voor hun gevallen. Ik denk dat de waarheid in het midden ligt. Onze tijd is zeker harder en minder tranerig, dan XX een groot deel van de vorige eeuw. Er is zeker minder belangstelling voor occulte stromingen, dan in die tijd. Maar anderzijds hebben de parapsychologen door gebrek aan aandacht en door gebrek aan tijd in latere jaren veel materiaal laten glippen. Ook heeft men teveel een afwachtende houding aangenomen. Men moet a.h..w. nu en dan de trom roeren voor het verkrijgen van gevallen.

Op de conferentie te Cambridge zijn verschillende standpunten t.a.v. het spontane gevallen onderzoek naar voren gebracht. Hoe men er ook tegenover stond, unaniem was men van mening, dat men overal ter wereld, waar dit maar mogelijk was opnieuw enquêtes moest houden, niet alleen om een indruk te verkrijgen of de samenstelling van het materiaal verschilde met die van de vorige eeuw, doch ook om meer van het ontstaan dezer fenomenen te achterhalen.
Parapsychology Foundation heeft daarop in verschillende gevallen fondsen voor enquêtes beschikbaar gesteld. In Denemarken, Engeland, Amerika en Nederland zijn daarop de laatste jaren enquêtes gehouden.
De Deense enquête heeft men weten onder te brengen bij een bureau voor opinie-onderzoek. Men heeft daardoor de gelegenheid gehad door ervaren enquêteurs aan een representatief deel van de Deense bevolking vragen te laten stellen naar het voorkomen van spontane gevallen. 20 % van de ondervraagden meende wel eens iets te hebben beleefd. Toen men van de zijde van de Deense S.P.R. echter van de ja-knikkers nadere bijzonderheden te weten wilde komen, bleek slechts een enkeling bereid om inlichtingen te verstrekken. Dat is een wonderlijke gang van zaken, die m.i. slechts kan worden verklaard, doordat men gepoogd heeft schriftelijk inlichtingen in te winnen. Inlichtingen krijgt men echter vaak uitsluitend door er persoonlijk op af te gaan en de betrokkene te spreken te vragen. Over de Amerikaanse enquête zijn mij geen gegevens bekend.
De Engelse heeft wel veel gegevens opgeleverd, doch is in wetenschappelijk opzicht een aanfluiting geworden. Zorab zal hierover verslag in de dezer dagen uitkomende "Spiegel".
Rest mij dus om iets te vertellen over de enquête in Nederland.
Hoewel orienterende onderzoekingen in verschillende plaatsen in Nederland zijn gehouden, is deze affaire voornamelijk een Amsterdamse aangelegenheid geworden.